

А.І. ЗВІРЯКА

Пам'яткоохоронний статус історичного ландшафту Київських гір і долини р. Дніпра

У 2010 р. до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (далі – Реєстр) було занесено пам'ятку ландшафту місцевого значення «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра».

Занесенню об'єкта до Реєстру передували натурні, бібліографічні, архівні й іконографічні дослідження. На об'єкт культурної спадщини було складено паспорт, облікову картку та історичну довідку. Облікову документацію було розроблено Науково-дослідним інститутом пам'яткоохоронних досліджень (виконавець – А.І. Звіряка, науковий керівник – В.В. Вечерський).

Занесення до Реєстру здійснено за поданням Головного управління охорони культурної спадщини № 5770 від 4 вересня 2009 р.

За дорученням Державної служби з питань національної культурної спадщини № 6/2174 від 04.09.2009 р. облікову документацію 14 жовтня 2009 р. було розглянуто та схвалено на засіданні Вченої ради Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень (прот. № 5).

Питання щодо занесення до Реєстру об'єкта культурної спадщини «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» було розглянуто та схвалено 4 листопада 2009 р. на засіданні Експертної комісії з розгляду питань занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (прот. № 4/09). Останній був затверджений на засіданні Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини 10 листопада 2009 р. (прот. № 33).

Наказом Міністерства культури і туризму України від 3 лютого 2010 р. (№ 58/0/0/16-10) «Про затвердження науково-проектної документації щодо меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів та занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» об'єкт культурної спадщини «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» було занесено до Реєстру як пам'ятку ландшафту та історії місцевого значення [1].

Пам'ятка ландшафту міститься на території міста Києва в межах Дніпровського, Печерського, Шевченківського, Подільського районів – це Київські гори і долина р. Дніпра від залізничного мосту на півдні до Подільсько-Воскресенського мостового переходу на півночі. Габаритні розміри: даний культурний ландшафт займає цілісну територію, що простяглася вздовж р. Дніпро на 8,6 км з південного сходу на північний захід при максимальній ширині 3,6 км. Орієнтовна площа в зазначених вище межах – 2 800 га.

Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра відіграв визначальну роль у формуванні своєрідного образу Києва як історичного містобудівного утво-

рення. Цей ландшафт має визначну універсальну цінність як добре збережений і дотепер – незважаючи на урбанізацію. Культурний ландшафт, в якому виникло та протягом 1500 років розвивалося місто – головний центр східнослов'янських народів, об'ємно-просторова композиція якого відзначається винятковою оригінальністю, неповторністю й найвищими мистецькими якостями.

У ході візуальних (натурних) і теоретичних досліджень автором даного повідомлення були зроблені наступні висновки:

- історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра є особливою історичною та культурною цінністю й відповідає критерію автентичності, тобто зберіг свої природні складові, просторовий устрій, форму та матеріально-технічну структуру;

- пам'ятка вплинула на розвиток культури, архітектури, містобудування, мистецтва як України, так і Києва, а також у якості сакрального зразка – на містобудування інших східнослов'янських народів, зокрема, росіян і білорусів;

- безпосередньо пов'язана з історичними подіями, віруваннями, життям і діяльністю видатних людей Києва, України загалом;

- є зразком ландшафту, що ілюструє значні періоди (понад 1,5 тисячоліття) історії суспільства;

- репрезентує шедевр творчого генія українського народу, включає етапні твори видатних архітекторів: Й.Г. Шеделя, С. Ковніра, П. Неєлова, Б.Ф. Растреллі, І. Мічуріна, І. Григоровича-Барського й інших.

До території пам'ятки ландшафту входять території Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника та частково Державного історико-архітектурного заповідника «Стародавній Київ».

На території пам'ятки ландшафту розташовані парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва національного значення:

- Центральний (національний) ботанічний сад ім. М. Гришка НАН України – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва національного значення [8; 10]. Площа 130,0 га. Створений на крутих схилах Дніпра в історичному районі Звіринець.

- Маріїнський парк – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва національного значення [9; 11]. Площа 8,9 га. Міститься на дніпровських схилах у Печерському районі вздовж вул. Грушевського.

- Парк «Володимирська гірка» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва національного значення [9; 11]. Площа 10,6 га. Розташований на краю Старокиївського плато, переважно на схилі корінного правого берега долини Дніпра біля вул. Трьохсвятительської.

На території пам'ятки ландшафту розташовані парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення:

- Парк «Слава» – пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення [15]. Площа 7,3 га. Розташований у Печерському районі вздовж вул. Лаврської.

– Парк «Аскольдова могила» – пам'ятка садово-паркового мистецтва [15]. Площа 20,0 га. Міститься в Печерському районі вздовж Паркової дороги.

– Міський сад – пам'ятка садово-паркового мистецтва [15]. Площа 10,0 га. Міститься на схилах київських пагорбів між сучасними Маріїнським і Хрещатим парками в Печерському районі над вул. Грушевського.

– Парк Хрещатий – пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення [15]. Площа 11,9 га. Розташовано біля Європейської площі на схилах Дніпра в Печерському районі.

– Парк «Кирилівський гай» – пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення [15]. Площа – 80,0 га.

На території пам'ятки ландшафту розташовані щойно виявлені об'єкти культурної спадщини садово-паркового мистецтва:

– Наводницький парк – щойно виявлений об'єкт культурної спадщини садово-паркового мистецтва [4]. Площа – 13,82 га. В плані – неправильний трикутник, що утворюється Набережним шосе, Дніпром і мостом ім. С.О. Патона.

– Меморіальний комплекс пам'яті воїнів України, полеглим у Афганістані та Центральна алея – щойно виявлений об'єкт культурної спадщини садово-паркового мистецтва [4]. Розташований на вул. Лаврській.

– Парковий регулярний комплекс Дніпровського парку – щойно виявлений об'єкт культурної спадщини садово-паркового мистецтва [7].

На території пам'ятки ландшафту розташовані парки:

– Парк культури і відпочинку (Труханів острів). Площа – 476,9 га.

– Печерський ландшафтний парк. Площа – 40 га. Створений у 1981 р. на схилах від меморіального **комплексу Національного музею Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років до р. Дніпро**. В центральній частині парку знаходиться Співоче **поле** та сходи до **Дніпровської набережної**.

На території пам'ятки ландшафту розташовані острови Долобецький і Венеціанський, які входять до регіонального ландшафтного парку «Дніпровські острови» [17].

На території пам'ятки ландшафту розташовано комплексні пам'ятки природи місцевого значення:

– «Дніпровські кручі» – комплексна пам'ятка природи місцевого значення [16]. Площа 105,3 га. Розташована на схилах р. Дніпро вздовж Набережного шосе від Пішохідного мосту через р. Дніпро до мосту ім. С.О. Патона.

– «Замкова гора» – комплексна пам'ятка природи місцевого значення [16]. Площа 5,9 га. Займає схили між Андріївським узвозом, урочищем Гончарі-Кожум'яки, Житнім ринком і Свято-Флорівським жіночим монастирем.

Кожна із зазначених територій має особливості режиму використання території.

Територія пам'ятки ландшафту «Історичний ландшафт Київських гір і долини р. Дніпра» об'єднала охоронні (буферні) зони двох частин єдиного

об'єкта всесвітньої спадщини – «Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські будівлі, Києво-Печерська лавра». Межі та режими використання охоронної зони об'єкту всесвітньої спадщини були розроблені Науково-дослідним інститутом пам'яток охоронних досліджень і затверджені наказом Міністерства культури України 5 липня 2011 р. (№ 511/0/16-11).

Джерела та література

1. Додаток 25 до наказу Міністерства культури і туризму України від 03.02.2010 № 58/0/16-10.
2. Доручення Державної служби з питань національної культурної спадщини від 04.09.2009 № 6/2174.
3. Лист Головного управління охорони культурної спадщини від 04.09.2009 № 5770.
4. Наказ Головного управління охорони культурної спадщини від 25.09.2006 № 53.
5. Наказ Міністерства культури і туризму України від 03.02.2010 № 58/0/16-10.
6. Наказ Міністерства культури України від 05.07.2011 № 511/0/16-11
7. Наказ Управління охорони пам'яток історії, культури та історичного середовища від 04.02.2002 № 11.
8. Постанова колегії Держкомприроди від 22.07.1972 № 22.
9. Постанова колегії Держкомприроди УРСР від 30.08.1990 № 18.
10. Постанова Ради Міністрів УРСР від 22.07.1983 № 311.
11. Постанова Ради Міністрів УРСР від 29.01.1960 № 105.
12. Протокол № 33 засідання Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини від 10.11.2009.
13. Протокол № 4/09 засідання Експертної комісії з розгляду питань занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України від 04.11.2009.
14. Протокол № 5 засідання Вченої ради Науково-дослідного інституту пам'яток охоронних досліджень від 14.10.2009.
15. Рішення виконавчого комітету Київської міськради народних депутатів від 20.03.1972 № 363.
16. Рішення Київської міської ради від 15.03.2007 № 254/915.
17. Рішення Київської міської ради від 23.12.2004 № 878/2288.